

Garip bir memleket, garip bir sultan: *Bâbürnâme*'deki Hindistan

Fatih BAYRAM

Bâbür ve *Bâbürnâme*

Fernand Grenard, Bâbür (1483-1530) hakkındaki eserine şu cümlelerle başlamaktadır:

“Bâbür, Asya tarihinde birinci derecede rol oynamış

olmasına rağmen, nisbeten az tanınır. Eseri, daha ömürlü olduğu hâlde, atası Timur'dan daha az bilinir. O şimşek fâtihten, yüz sene sonra hiçbir şey kalmamıştı. Bâbür ise Hint İmparatorluğu'nu kurdu. Aradan geçen dört asır, bu imparatorluğu ancak kuvvetlendirdi, geliştirdi. Bâbür'ün kurucusu olduğu Hindistan Timuroğulları hanedanı, İngilizler'in 1765'teki Hindistan seferinden sonra fiilî iktidarını kaybetmekle beraber, ismen, 1857'deki büyük ihtilale kadar hüküm sürmekte devam etti ve ancak 1862'de tamamen söndü.”¹

James Dickie'ye göre ise Bâbür, Osmanlı sultanı II. Mehmed gibi, zirve noktasına erişen dört başı mâmur bir medeniyetin ürünüydü.²

Bâbür, İslâm medeniyetinde otobiyografi geleneğine öncülük etmiş bir isimdir.³ Bâbür'ün otobiyografi tarzındaki eseri çeşitli isimlerle anılmaktadır. En yaygın isimler arasında *Bâbürnâme*, *Vekâyî*, *Vâkı'ât-ı Bâbüri*, *Vâkı'ât-ı Bâbür* ve *Tüzük-i Bâbüri* gibi isimler yer almaktadır.

1 Fernand Grenard, *Bâbür*, çev. Orhan Yüksel, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1971, s. iii.

2 “Like his near contemporary, Mehmed II, conqueror of Constantinople, Bâbür was no mere simple soldier but the highly complex product of a complex civilization at its zenith”; bkz. James Dickie (Yakub Zaki), “The Mughal Garden: Gateway to Paradise”, *Muğarnas: An Annual on Islamic Art and Architecture*, ed. Oleg Grabar, E.J. Brill, Leiden 1985, c. III, s. 128.

3 Wheeler M. Thackston, *Bâbürnâme*'nin önemini şöyle ifade eder: “Said to ‘rank with the Confessions of St. Augustine and Rousseau, and the Memoirs of Gibbon and Newton’, Babur’s memoirs are the first -and until relatively recent times, the only- true autobiography in Islamic literature”; bkz. Babur, *The Baburnama: Memoirs of Babur, Prince and Emperor*, çev. ed.-ann. Wheeler M. Thackston, Oxford University Press, New York-Oxford 1996, s. 9.

dır.⁴ Bâbü'r tarafından Çağatay Türkçesi'yle kaleme alınan bu eser, günümüz Türkçesi'ne *Vekâyi'* adıyla çevrilmiştir. Eserde az da olsa Farsça beyitlere yer verilmiştir. Günümüzde *Bâbü'r-nâme* ismi *Vekâyi'* şeklindeki kullanıma oranla daha yaygındır. Bâbü'r'ün otobiyografisini İngilizce'ye, ayrıntılı notlarla birlikte çeviren W.M. Thackston ise, *Bâbü'r-nâme* ismini tercih etmiştir. Gerçekten titiz bir çalışmanın ürünü olan bu İngilizce çeviri, gerek içerik, gerekse görsel açıdan dikkate değer bir eserdir.⁵ Thackston gibi, biz de bu çalışma boyunca yaygın olan *Bâbü'r-nâme* ismini tercih ettik.

Bâbü'r-nâme, Bâbü'r'ün hayatının tüm yıllarını kapsamamaktadır. Eser, Bâbü'r'ün şu cümlesiyle başlar: “Salı günü, 5 Ramazan 899'da (10 Haziran 1494), Fergana vilâyetinde, on iki yaşında padişah oldum.” Hicrî 899 (10 Haziran 1494) senesi olayları ile başlayan eser, hicrî 936 (1529) senesi ile son bulur. Eserde hicrî 936 yılı olayları ile ilgili sadece iki cümle bulunmaktadır.⁶ Eserin bazı kısımları zaman içerisinde kaybolduğundan eserde bazı yıllara ait olaylardan bahsedilmediği görülür: Temmuz 1503-Mayıs 1504, Mayıs 1509-2 Ocak 1519, 1521 yılına ait birkaç günlük kısmı hâric tutarsak 13 Aralık 1520-17 Ekim 1525 ve Eylül 1529-1530 seneleri arası eksiktir.⁷ Eser, Fergana (1494-1503), Kâbil (1504-1520) ve Hindistan (1525-1529) adlı üç bölümden oluşmaktadır.

Bâbü'r, eserinde olayları anlatırken tarafsız bir anlatım sergilemeye çalışır. Eserinin bazı kısımlarında kendi zaaflarından ve başarısızlıklarından bahsetmekten çekinmez.⁸ Bâbü'r, eserinin bir yerinde, gâyesinin

4 Bâbü'r'ün hâtrâtının Türkçe tercümesine geniş bir önsöz yazan Y. Hikmet Bayur, Bâbü'r'ün hâtrâtına verilen çeşitli isimleri ve bunların tutarlılık derecesini tartışmaktadır; bkz. Gazi Zahirüddin Muhammed Bâbü'r, *Vekâyi': Bâbü'r'ün Hâtrâtı*, çev. Reşit Rahmeti Arat, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987, c. I, s. 8-11 (önsöz).

5 Babur, *The Baburnama: Memoirs of Babur, Prince and Emperor*, çev.-ed.-ann. Wheeler M. Thackston, Oxford University Press, New York-Oxford 1996.

6 “Salı günü, Muharrem ayının üçünde, Şehâbeddin Hüsrev ile birlikte, Şeyh Muhammed Gavs, Rahimdâd'a şefaât dileği ile, Güvâlyâr'dan geldi. Derviş ve aziz bir adam olduğundan, Rahimdâd'ın günahını hatırları için bağışlayıp Şeyh Güren ile Nur Bey, Güvâlyâr'ı bunlara teslim için, oraya gönderildiler”; bkz. *Vekâyi'*, c. II, s. 432.

7 Ömer Faruk Akün, “Bâbü'r-nâme”, *DİA*, c. IV (İstanbul 1991), s. 404.

8 “Endican derken, Semerkand'ı elden çıkardık. Endican da elden gitmişti. Biz 'gâfil, buradan sürülmüş ve oradan mahrum kalmış' denilene benzedik. Bu fevkalâde ağır geldi. Çünkü padişah olduğumdan beri adamlarımdan ve vilâyetten böyle ayrılmamıştım. Kendimi bileliden beri bu kadar ızdırıp ve meşakkat çekmemiştim”; bkz. *Vekâyi'*, c. I, s. 57.

“vâki olanı anlatmak” olduğunu ve kendisini yüceltmek gibi bir amacının bulunmadığını iddia eder.⁹ Ancak, Bâbü’ün tarafsızlık iddiasını en fazla zedeleyen husus, onun Özbek hanı Şeybânî Han hakkındaki değerlendirmeleridir. Bâbü, Şeybânî Han’la yaptığı savaşlarda mağlup olur. Bu nedenle olacak ki, eserinde Şeybânî Han’dan bahsederken hakaretvârî bir üslup kullanır:

“Kaba ve hiçbir şey görmemiş olan bu adam, beş günlük geçici dünyada, böyle kötü nam kazandı.”¹⁰

Öte yandan Bâbü, Şeybânî Han’ın iyi yönlerinden bahsetmeyi de ihmal etmez, ama yine de saldırgan üslûbundan vazgeçmez:

“Vâkiâ erken kalkar, beş vakit namazını terk etmez ve kıraat ilmini iyi bilirdi. Fakat böyle delice, budalaca, küstahca ve kâfirce söz ve işler ondan pek çok sâdir olmuştu.”¹¹

Bâbü’ün Zihin Dünyası

Bâbü’ün bilgi kaynakları arasında, *Zafernâme* özel bir öneme sahiptir. Şüphesiz, dedesi Timur’un tarihi Bâbü için bir başucu kitabıydı. Ancak Bâbü, eserinde daha otantik olan Nizâmüddin Şâmî’nin *Zafernâmesi*’ne değil de, Şerefüddin Yezdî’nin *Zafernâmesi*’ne atıfta bulunur. Bâbü’ün bilgi kaynakları arasında müverrih Hând-Emîr’in *Habîbü’s-Siyer*’i de yer alır. Bâbü, hicrî 935 (1528/1529) senesi olaylarını anlatırken 4 Muharrem (19 Eylül 1528) günü Hând-Emîr’in kendi sarayına ilticâ ettiğini belirtir.¹² *Habîbü’s-Siyer* bir dün-

9 *Vekâyi*, c. I, s. 89. Fuat Köprülü de, *Bâbürnâme*’nin otobiyografi tarzındaki diğer eserlerden farklılık arz ettiğini belirtir: “Bâbü’ün çocukluk yıllarından son senelerine kadar bütün hayatını hikâye eden bu eser, bazı yıllara ait kısımlar kaybolmuş olmakla beraber, tam manasıyla bir otobiyografidir. Umumiyetle bilindiği gibi, bu cins eserler, tarihçiyi aldatacak ve şaşırtacak en tehlikeli kaynaklardır. (...) Tarihçiler bu gibi kaynakları daima çok sıkı bir tenkide tâbi tutarak kullanırlar. Mamâfih Bâbü’ün hatıraları, bu bakımdan, sâir mümâsil eserlerden çok farklı görünmektedir. Hayatının her cephesini, husûsî, siyâsî ve askerî, fikrî ve edebî hayatını hikâye eden Bâbü çok samimi ve açık davranmış, yalnız büyüklüklerini ve muvaffakiyetlerini değil, mağlubiyetlerini, hatalarını ve zaaflarını da, tabii bir şekilde anlatmaktan çekinmemiştir. İnsan *Bâbürnâme*’yi okurken, belâgatli ve heyecanlı bir müdâfaanâme okuduğu hissine kapılamaz”; bkz. M. Fuad Köprülü, “Babur, Zahir al-Din Muhammed b. Omar Şayh (1483-1530)”, *İA*, c. II (İstanbul 1949), s. 184.

10 *Vekâyi*, c. II, s. 228.

11 *Vekâyi*, c. II, s. 229.

12 *Vekâyi*, c. II, s. 386.

ya tarihi olup özellikle Timur hanedanlığı hakkında ayrıntılı bilgi sunmaktadır.¹³ Ayrıca *Bâbürnâme*'de, aşağıda geçeceği üzere, *Tabakât-ı Nâsırî*'ye de atıflar bulunmaktadır.

Bâbürnâme'den anlaşıldığı kadarıyla Bâbü'r'ün okuduğu yazar ve şairler arasında Firdevsî, Sâdî, Hâce Ubeydullah Ahrâr, Molla Câmî ve Ali Şir Nevâî de yer alır. Bâbü'r, Çağatay Türkçesi'nin en önemli temsilcisi olan Ali Şir Nevâî ile mektuplaştıklarını belirtmektedir.¹⁴

Bâbürnâme'deki ifadeleri, Bâbü'r'ün İslâmî ilimlerle ilgilendiğini de göstermektedir:

“Hazreti Peygamber zamanından beri, Mâverâünnehir'de o kadar çok İslâm imamları yetişmiştir ki, hiçbir vilâyetten bu kadar imamın çıktığı mâlum değildir. Kelâm imamlarından Şeyh Ebû Mansûr, Semerkand'ın Mâtürîd adlı mahallesindedir. Kelâm imamları iki fırkadır. Birine Mâtürîdiyye, diğerine Eş'ariyye derler. Mâtürîdiyye, bu Şeyh Ebû Mansûr tarafından kurulmuştur. *Sahîb-i Buhârî* sahibi Hoca İsmail de Mâverâünnehir'dendir. *Hidâye* sâhibi Fergana'nın Merginan adlı vilâyetindedir. İmam Ebû Hanîfe mezhebinde *Hidâye*'den daha müteber bir fıkıh kitabı yoktur.”¹⁵

Bu ıktıbastada da görüldüğü üzere, Bâbü'r fethettiği bölgelerin sadece siyasî tarihi ile değil, ilim tarihi ile de ilgilenmiştir. Bâbü'r'ün eseri iyi incelendiğinde, kendisinin, fıkıh ve tasavvuf geleneğini ayrı tutmadığı ve her iki gelenekle de barışık olduğu görülecektir. Bâbü'r bir yandan, oğlu Kâmran Mirza için Hanefî fikhına dair *Mübeyyen* adlı manzum bir eser kaleme alırken; diğer yandan da Nakşibendî şeyhi Hâce Ubeydullah Ahrâr'ın *Risâle-i Vâlidîyye* adlı eserini manzum olarak tercüme etmiştir.¹⁶ Bu tercüme fikrinin nasıl oluştuğuna dair şunları anlatır:

13 *The Baburnama*, s. 403.

14 “Semerkand'ı ikinci defa aldığım vakit, Ali Şir Bey henüz hayatta idi. Bir defa bana bir mektubu da gelmişti, ben de arkasına Türkçe beyit yazıp bir mektup göndermiştim”; bkz. *Vekâyî*, c. I, s. 90-91.

15 *Vekâyî*, c. I, s. 47.

16 Akün, “Bâbü'r”, s. 399; ayrıca bkz. Bâbü'r, *Risâle-i Vâlidîyye Tercümesi*, haz. Ali Fuat Bilkan, Kitabevi, İstanbul 2001. Timur ve diğer Timurlu sultanlar, saygın şeyhlerin manevî nüfûzundan istifade etmeye çalışmışlardır. *Timur ve Devleti* kitabında İsmail Aka, Timur'un Ahmed Yesevî'ye karşı olan muhabbetini şöyle dile getirir: “Şeyhlerin halk üzerindeki manevî nüfuzlarından istifade etmek maksadı ile zaman zaman İslâmî bir siyaset takip eden Timur, 1397 yılında, çoğunlukla elçileri kabul ettiği Dilgûşâ Sarayı'nı inşa ettirdikten sonra, Taşkent taraflarına doğru yola çıkarak, Seyhun ırmağını geçip, Hoca Ahmed-i Yesevî'nin mezarını ziyaret için Yesî'ye gitti. Burada Hoca Ahmed-i Yesevî'ye hürmeten kabri üzerine yerli dervişler ve gelecek misafirler için kocaman bir kazanı da bulunan büyük bir ✍

“Cuma günü Safer ayının [935/1528] yirmi üçünde vücudumda bir harâret peydâ oldu. O derecede ki, Cuma namazını mescidde ızdırapla ödeyebildim [edâ edebildim]. (...) Pazar günü yeniden ateş geldi ve biraz titredim. Salı günü gecesi, Safer ayının yirmi yedisinde, Hâce Ubeydullah hazretlerinin *Vâlidîyye* risâlesini nazma çevirmek hatırıma geldi. Hazretin ruhuna ilticâ edip gönlümden: ‘Eğer bu manzûme, o Hazret’in makbûlü olur -nitekim *Kasîde-i Bürde* sahibinin kasidesi makbul olup kendisi felç hastalığından kurtulmuştu- ve ben de bu hastalıktan kurtulursam, bu, nazmımın kabul olduğuna bir delil olur’ diye düşündüm. Bu niyetle (...) risâlenin nazmına başladım ve o gece on üç beyit tertip ettim. Bi’l-iltizâm her gün on beyitten az tertip edilmezdi. Galiba bir gün ara verildi. (...) Tanrı inâyeti ve hazretin himmeti ile, Perşembe günü, ayın yirmi dokuzunda biraz hafifledi; sonra bu hastalıktan [tamamen] kurtuldum.”¹⁷

Bu ifadeler, Babür’ün sultan olmasına rağmen devlet işleri yanında ilmî çalışmalara da vakit ayırdığını göstermektedir ki, geride bıraktığı eserler de bunun bir göstergesidir.

Timur’un Mirası

Bâbü, baba tarafından Timur, anne tarafından ise Cengiz Han soyundandır.¹⁸ Bu nedenle kendisini her iki güçlü geleneğin de vârisi olarak görür. O, bir anlamda bu iki geleneğin Hindistan’da kendi bayraktarlığı altında yeniden neşv ü nemâ bulmasını arzulamaktadır:

imâret yapılmasını buyurdu. Büyük bir kubbe ile iki minare ve çok sayıda sofalar, hücreler ve künbetlerden meydana gelen muhteşem bir bina iki yılda tamamlandı”; bkz. İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 116-117. Timurlu hükümdarlardan olan Ebû Said, sefere çıkmadan önce Hâce Ahrâr’ın fikrine başvururdu; bkz. Aka, *Timur ve Devleti*, s. 90-91. Ebû Said gibi, Bâbü de Hâce Ahrâr’a muhabbet duyardı. O, padişahlığın kendisine Hâce Ahrâr tarafından rüyada müjdelendiğini yazar: “Rüyamda, Hoca Yahya’nın oğlu Hoca Ubeydullah hazretlerinin torunu olan Hoca Ya’kub, ak ve kara nişanlı ata binip, kalabalık bir cemaatle karşıma çıktılar ve ‘Endişe etmeyiniz. Hoca Ahrâr beni size gönderdiler. Biz onlara yardım gönderip, padişahlık makamına oturtmuşuz; bir yerde müşkilâta uğrarsa, bizi gözönüne getirip yâd etsin; biz orada hâzır oluruz’ dedi”; bkz. *Vekâyî*, c. I, s. 126.

¹⁷ *Vekâyî*, c. II, s. 393-394.

¹⁸ Bu bağlamda James Dickie ilginç ve önemli bir tespitte bulunuyor: “The blood of Asia’s two great conquerors commingled to produce a third, the conqueror of India”; bkz. Dickie, “The Mughal Garden: Gateway to Paradise”, s. 128.

“Sâhibkîran (Timur) veya Cengiz Han neslinden olanların hepsi bar-gâhımıza gelsinler; Hak sübhânehû Hindistan memleketlerini bize ih-san buyurmuşlar, gelsinler ki beraberce ve birlikte bu devlet işlerini gö-relim.”¹⁹

Ancak Bâbü, Moğol geleneğinden ziyâde Timurî geleneğe daha ya-kın durmaktadır. Her ne kadar Timurî gelenek Moğol geleneğinin ta-mamlayıcısı olarak görülebilirse de, Bâbü, Cengiz Han töresine sıkı sıkıya bağlılık iddiasında değildir:

“Önceleri bizim baba ve ağalarımız Cengiz töresine çok riâyet ederler-di. Mecliste, dîvanda, ziyafet ve yemekte, oturmakta ve kalkmakta bu töreye karşı hareket etmezlerdi. Cengiz Han’ın töresi, muhakkak onunla amel edilmesi lâzım gelen kat’î bir kanun değildir. Fakat bir kimseden iyi bir nizam kalmışsa, onunla amel etmek lâzımdır; eğer ba-balar kötü bir iş yapmışlarsa, onu iyi bir işle değiştirmek lazımdır.”²⁰

Bâbürnâme’nin birkaç yerinde Moğol ulusunun açıkça eleştirildiği görülür. Bâbü, Moğol ulusunu kötülük, bozgunculuk ve yağmacılık-la itham eder.²¹ Ancak Bâbü’ün bu eleştirileri, Hindistan’a yerleşme-sinden önce yaptığını gözardı etmemek gerekir. Hindistan’da yeni bir devlet kuracak olan Bâbü yalnızca Türklerle değil, Moğollarla da iyi geçinmek durumundaydı.

Bâbü, hayatını yeni bir Timurî devlet kurmaya adanmış olduğunu ifade et-mektedir.²² Nitekim onun, Timur’un pâyitahtı olan Semerkand’ı ısrar-la ele geçirme teşebbüsü bu gâyesinin bir tezâhürüdür. Bâbü, “Yüz kırk yıla yakın, Semerkand pâyitahtı bizim ailede idi”²³ derken Timu-rî gelenekteki sürekliliğe işaret etmektedir.

19 Gülbeden, *Hümâyunnâme*, çev. Abdürreb Yelgar, Türk Tarih Kurumu Ya-yınları, Ankara 1987, s. 127.

20 *Vekâyi*, c. II, s. 205-206.

21 “Kötülük ve bozgunculuk daima Moğol ulusundan çıkagelmiştir. Şimdiye kadar benimle beş defa düşman oldular. Düşman olmalarının sebebi be-nimle anlaşamadıklarından dolayı değildir. Kendi hanlarına karşı da birkaç defa bu şekilde hareket ettiler”; bkz. *Vekâyi*, c. I, s. 68. Şeybânî Han ile yaptığı savaşta kendi saflarında savaşan Moğol askeri hakkında Bâbü şun-ları yazar: “Yardıma gelmiş olan Moğol askerlerinin muharebe etmeye hiç tâkâti yoktu. Muharebeyi bırakıp bizim kendi askerimizi yağma ederek at-tan düşürmeye başladılar. Yalnız burada değil, bedbaht Moğol’un âdeti daima böyledir”; bkz. *Vekâyi*, c. I, s. 94.

22 Stephen Frederic Dale, “Steppe Humanism: The Autobiographical Wri-tings of Zahir al-Din Muhammad Bâbur, 1483-1530”, *International Jo-urnal of Middle East Studies*, sy. 22 (1990), s. 40.

23 *Vekâyi*, c. I, s. 89.

Bâbü'r'un "kızıl elma"sı olan Semerkand hakkındaki düşünceleri, onun dünyasına az da olsa nüfûz etmemize imkân sağlamaktadır:

"Semerkand kadar güzel bir şehir dünyada az bulunur. Beşinci iklimdendir. (...) Vilâyetine Mâverâünnehir derler. Hiçbir düşman, şiddet ve üstünlük ile bunu ele geçiremediği için, "belde-i mahfûza" derler. Semerkand, Emîrül-mü'minin Hazreti Osman zamanında İslâmiyet'i kabul etmiştir. Sahâbeden Kusem b. Abbas buraya gelmiştir. Mezarı Âhenîn kapısının dışarısındadır ve hâlâ Mezar-ı Şah ismi ile maruftur. Semerkand'ı İskender te'sis etmiştir. Moğol ve Türk ulusları Semiz-Kend derler. Timur Bey burasını pâyiataht yapmıştı. Timur Bey'den önce ve onun gibi büyük bir padişah Semerkand'ı pâyiataht yapmış değildir. Sûr üzerinden kurganın uzunluğunun ölçülmesini emrettim; ölçtüler, on bin altı yüz kadem çıktı."²⁴

Büyük İskender, Cengiz Han ve Timur dönemleri Bâbü'r'ün dünyasında önemli bir yer tutar. Semerkand da, bu güçlü zaman idrâkine üzerinde barındıran bir mekân olarak Bâbü'r'ün hayatı boyunca "kızıl elma"sı olmaya devam edecektir. Semerkand, sadece Bâbü'r'ü değil, birçok sultanı büyülemiş bir şehirdir. Semerkand şehri, "Dünyanın Aynası", "Ruhların Bahçesi" ve "Dördüncü Cennet" gibi ifadelerle anılmaktadır.²⁵ 1333 yılında Semerkand'a gelen İbn Battûta'ya göre, Semerkand "harap hâlinde bile" dünyanın en güzel şehirlerinden biridir.²⁶ W. Blunt'a göre, Timur'un Semerkand'ı yaklaşık yüz elli bin nüfusa sahipti ve o zaman Asya ticaretinin yarısı Semerkand yoluyla yapılıyordu.²⁷ İhsan Fazlıoğlu ise Timur'un, Semerkand'ı Türk-Moğol-Fars unsurlarının terkibinden oluşan "bir yapı olarak inşa ettiğini" belirtir.²⁸ Bâbü'r'ün Türk-Moğol-Fars terkibinin hem bir ürünü, hem de bir taşıyıcısı olduğunu ifade edebiliriz. Onun siyasî, sosyal ve kültürel çevresi de bu terkibin derin izlerini taşımakta idi.

Semerkand'ı uzun süre elinde tutamayan Babür, rotasını Timur tarafından daha önce kısmen fethedilen Hindistan'a çevirecektir. Bilindiği gibi Timur Hindistan'ı 1398'de fethetmiş ve bir yıl sonra da Delhi'de sultanlığını ilan etmiştir.²⁹ Bâbü'r, Hindistan'da, kısmen de olsa,

24 *Vekâyi*, c. I, s. 46-47.

25 Wifrid Blunt, *The Golden Road to Samarkand*, Hamish Hamilton, London 1973, s. 12.

26 Blunt, *The Golden Road to Samarkand*, s. 81.

27 Blunt, *The Golden Road to Samarkand*, s. 143.

28 İhsan Fazlıoğlu, "Osmanlı Felsefe-Biliminin Arkaplanı: Semerkand Matematik-Astronomi Okulu", *Dîvân İlmi Araştırmalar*, sy. 14 (2003/1), s. 3.

29 Blunt, *The Golden Road to Samarkand*, s. 138-139.

Timurluların hâkimiyetinin Timur'un Hindistan fethinden bu yana devam ettiği görüşündedir:

“Timur Bey’in Hindistan seferinden beri, Bihre, Hoşâb, Cânâb ve Cenyût gibi, birkaç vilâyet, Timur Bey’in evlatlarının ve onların tâbi ve mensuplarının tasarrufunda bulunuyordu.”³⁰

Bâbü, 1526 yılında kendi kuvvetlerinden çok daha fazla sayıdaki Delhi sultanı İbrahim Lodi'nin ordusunu bozguna uğratarak Delhi ve Agra'yı ele geçirdi. Bu zaferde, iyi bir kumandan olan Bâbü'nün aynı zamanda ateşli silahlara sahip oluşu da önemli bir rol oynamıştır.³¹ Ancak Bâbü için Hindistan'da tutunmak kolay olmayacaktır. İklimi ve tabiatı farklı olan bu ülkede Bâbü'nün askeri fazla kalma taraftarı değildi:

“Askerin bir kısmı epeyce tereddüd ve korkuda idi. Fakat tereddüd ve korku yersizdi. Çünkü Tanrı'nın ezelde takdir ettiğinden başka olmazdı. Fakat onları da ayıplamak olmaz; onlar da haklı idi. Çünkü vatanından iki üç ay kadar yol yürünerek gelinmişti ve işleri de garip bir kavim ile idi. Ne biz onların dilini biliyorduk, ne de onlar bizim dilimizi biliyorlardı.”³²

Bâbü, Hindistan'da otorite tesis etmenin güçlüğüne şöyle ifade etmektedir:

“Agra'ya ilk geldiğimiz zaman bizimkilerle yerli halk arasında çok ayrılık ve münâferet vardı. Askeri ve ra'iyeti bizimkilerden dört tarafa kaçarlardı. (...) Biz Agra'ya geldiğimiz zaman, sıcak mevsimdi. Ahâlî korkudan tamamen kaçmıştı. Kendimize ve atlara zahîre ve yem bu-

30 *Vekâyi*, c. II, s. 252.

31 Köprülü, “Babur”, s. 182.

32 *Vekâyi*, c. II, s. 299-300. Bâbü'den yaklaşık dört asır önce Hindistan'da bulunan Birûnî de, Hint toplumu ile kendileri arasındaki farklılıkları sayarken önce Sanskritçe'yi zikreder. Birûnî'ye göre, kelime hazinesi Arapça gibi çok zengin olan Sanskritçe'yi öğrenmek hiç de kolay değildir: “They [Hindus] differ from us in everything which other nations have in common. And here we first mention the language, although the difference of language also exists between other nations. If you want to conquer this difficulty (i.e. to learn Sanskrit), you will not find it easy, because the language is of an enormous range, both in words and inflections, something like the Arabic, calling one and the same thing by various names, both original and derived, and using one and the same word for a variety of subjects, which, in order to be properly understood, must be distinguished from each other by various qualifying epithets”; bkz. *Alberuni's India*, çev. Edward C. Sachau, Kegan Paul, London 1910, c. I, s. 17.

lanmuyordu. Köyler, ayrılık ve münâferet yüzünden, düşmanlığa, hırslılığa ve yol kesmeye başlamışlardı. Yollardan geçilemiyordu.”³³

Bâbü, bazı adamlarının Hindistan’da fazla kalamayıp kendisini terk ettiklerini ve Kâbil’e döndüklerini belirterek onlara sitem etmekte, kendisinin Hindistan’da karşılaşılan güçlüklerle göğüs gerdiğini şu mısralarla dile getirmektedir:

*“Ey, bu Hind diyârından, onun eziyet ve elemi ni anlayıp gidenler;
Kâbil’i ve onun hoş havasını özleyip o anda sıcak Hint’ten gittiniz.
Hiç olmazsa, orada zevk ve safâ, naz ve nimet gördünüz ve buldunuz
mu?
Elhamdülillah, biz henüz ölmedik; vâkıâ çok eziyet ve sonsuz gam çektik;
Nefs tehlikesi ve vücut eziyeti sizden geçtiği gibi bizden de geçti.”*³⁴

Bâbü, Hindistan’da yaşayan Türkler’i küstürmemeye özel önem atfetmiştir. Hâtırâtında, Türkler’in oturdukları vilâyetleri kendilerinden saydıklarını ve bu vilâyetlerin yağma edilmediğini belirtmektedir.³⁵ Bâbü’ün Hindistan’da yaşayan Türkleri kendi yanına çekme teşebbüsü bir zorunluluktadır, zira Bâbü ve maiyyetindekiler, Hindu nüfusu dikkate alındığında küçük bir azınlığı teşkil ediyorlardı. Her ne kadar Hindistan’daki Türk nüfusu Hindu nüfusuna oranla azınlıkta olsa da, bu ülkede kalıcı bir otorite kurmanın yolu, uzun yıllar Hindistan’ın yönetiminde söz sahibi olan Türk azınlığın desteğinden geçiyordu. Hindistan’da Türkler, yalnızca Gazneliler yönetiminde değil, Gurlular yönetiminde de yönetici sınıfı oluşturmuştu.

Hint İklimi’nde “Üçüncü Padişah”

Bâbü, Hindistan fethini anlatırken daha önce burayı fetheden sultanlar hakkında da bilgi vermektedir:

*“Hazreti Peygamber zamanından bu tarihe kadar, dışarı padişahlardan üç kişi, Hindistan vilâyetlerini ele geçirerek, orada saltanat sürmüştür. Biri, Sultan Mahmud Gâzi ve evladıdır; Hindistan memleketinde uzun müddet hükümdarlık tahtında oturmuşlardır. İkincisi, Sultan Şihâbüddin Gûrî, kulları ve tevâbiidir; çok seneler bu memleketlerde padişahlık sürmüşlerdir. Üçüncüsü, benim.”*³⁶

33 *Vekâyi*, c. II, s. 332-333.

34 *Vekâyi*, c. II, s. 374.

35 *Vekâyi*, c. II, s. 254.

36 *Vekâyi*, c. II, s. 305.

Bâbüir diğer iki sultanla kendisini karşılaştırmakta ve kendisini onlara nazaran daha başarılı bulmaktadır:

“Fakat benim isim o padişahlarınkine benzemez. Çünkü Sultan Mahmud Hindistan’ı zaptettiği zaman, Horasan tahtı onda idi ve Harezmi ve Dârülmürz sultanları ona boyun eğmişlerdi. Semerkand padişahı da onun himâyesinde idi. Askeri iki lek [iki yüz bin] değilse bile, bir lekten [yüzbinden] hiç az değildi. Düşmanları da racalar idi ve bütün Hindistan bir padişahın idaresinde değildi. Her bir raca bir vilâyette, kendi başına padişahlık ederdi. Sultan Şihâbüddin Gûrî’ye gelince, Horasan saltanatı kendisinde olmamakla beraber, büyük kardeşi Gıyâseddin Gûrî’de bulunuyordu. *Tabakât-ı Nâsırî*’de³⁷ söylendiğine göre, Hindistan’a bir defa bir lek ve yirmi bin zırhlı sipahi sevkettmiştir. (...) Hiçbir zaman Hindistan’a bu kadarlık asker ile gelinmemiştir.”³⁸

Her ne kadar Bâbüir, burada kendini övüyor görünüyorsa da, kendi başarısının ilâhî bir lütuf olduğunu belirtmektedir:

“Bu devleti, kendi güç ve kuvvetimizden değil, sırf Tanrı’nın lütuf ve şefkatinden ve bu saadeti de, kendi gayret ve himmetimizden değil, Tanrı’nın aynı kerem ve inâyetinden diye biliyoruz.”³⁹

Bâbüir, eserinde, gördüğü yerlerin ayrıntılı tasvirini yapar. O yerin coğrafyası, tarihi, iklimi, sosyal yaşantısı ve âdetleri üzerinde ayrıntılı olarak durur. Bu yönüyle, Bâbüir’ün hâtürâtı yirminci yüzyılda ortaya çıkan yeni tarih yazımı akımlarıyla, özellikle *Annales* ekolüyle paralel-

37 *Tabakât-ı Nâsırî*, Kadı Minhac Sirâc tarafından Delhi’de 658/1260 yılında telif edilen ve Hindistan tarihi ile ilgili olan bir eserdir; bkz. *The Baburnama*, s. 179, dn. 55.

38 *Vekâyî*, c. II, s. 305-306. Bâbüir’ün faydalandığı kaynaklardan biri olan *Tabakât-ı Nâsırî*’ye göre, Gazneli Sultan Mahmud’un (slt. 998-1030) ordusunda iki bin beş yüz fil ve dört bin *gulâm* bulunmakta idi. Ancak, bu rakamların Hindistan seferi öncesine mi, yoksa sonrasına mı ait olduğu pek açık değildir. Yine aynı esere göre, Acem’in tamamı, Horasan, Harezmi, Taberistan, Irak, Nimroz bölgesi, Fars, Gûr’un dağlık bölgeleri ve Tukharistan Sultan Mahmud’un idaresi altındaydı. Türkistan melikleri de Sultan Mahmud’a bağlılıklarını bildirmişlerdi; bkz. Abû-‘Umar-ı-‘Usman Maulânâ Minhâj-ud-din, *Tabakât-ı Nâsırî: A General History of the Muhammadan Dynasties of Asia, including Hindustan; from A.H. 194 (810 A. D.) to A.H. 658 (1260 A.D.) and the Irruption of the Infidel Mughals into Islam*, çev. Major H.G. Raverty, Oriental Books Reprint Corporation, New Delhi 1970, c. I, s. 83-84. Sultan Şihâbüddin Gûrî, Sultan Mu‘izzüddin (slt. 1173-1203) diye de bilinir. Sultan Şihâbüddin Gûrî ve Sultan Gıyâseddin Gûrî için bkz. *Tabakât-ı Nâsırî*, s. 368-391.

39 *Vekâyî*, c. II, s. 306.

likler arz etmektedir. *Bâbürnâme*'nin bazı kısımları Fernand Braudel'in *Akdeniz*'ini çağrıştırmaktadır. *Bâbürnâme*'de sadece siyasî tarih değil, sosyal, kültürel ve ekonomik tarihle ilgili değerli bilgiler bulmak mümkündür. Bâbü Hindistan ile ilgili kısımda bu ayrıntılara yer verir. O, Hindistan coğrafyasını şöyle açıklar:

“[Hindistan’ın] şarkı, cenûbu ve hatta garbı da Hint denizine kadar uzanır. Şimâli dağlık olup Hindukuş, Kâfiristan ve Keşmir dağları ile bitişiktir. Şimâlinde Kâbil, Gazne ve Kandahar bulunmaktadır. Bütün Hindistan vilâyetlerinin pâyitahtı Dehli [Delhi] imiş.”⁴⁰

Bâbü, Hindistan’ın o zamanki siyasî durumuyla ilgili de şu bilgiyi vermektedir:

“Ben, Hindistan’ı fethettiğim zaman, beş Müslüman ve iki kâfir Hindistan’da saltanat sürüyordu. Vâkıa epeyce büyük ve küçük rây ve raca dağ ve cengellerde bulunuyordu; fakat muteber ve müstakil olanları bunlardı.”⁴¹

Bâbü’ün verdiği bilgidен anlaşıldığı kadarıyla, Hindistan XVI. yüzyılın başlarında siyasî birlikten yoksundu. Bâbü’ün burada tutunabilmesinin en önemli nedenlerinden biri de Hindistan’ın Bâbü’e karşı topyekün savaşabilecek güçlü bir siyasî birliğe sahip olmayışındır. Hindistan’daki sultanları mensup oldukları dinleri esas alarak sınıflandıran Bâbü’e göre, bu coğrafyada saltanat süren beş Müslüman sultandan biri Afgan sultanıdır ve Delhi, onun elindeydi. Bihre’den Behâr’a kadar olan yerler Afganlar’ın idaresi altında bulunuyordu. İkinci Müslüman sultan ise, Gücerât’ta bulunan Sultan Muzaffer idi. Bâbü, Sultan Muzaffer’in ilimle meşgul olduğunu, hadis mütâlaa ettiğini ve mütemâdiyen Kur’ân istinsah ettiğini belirterek onu övmektedir.⁴² Hindistan’daki üçüncü Müslüman sultanlığı ise, Deken’deki Behmenî sultanlığıydı. Bâbü, Behmenî Sultanlığı’nın merkezî otoritesinin zayıf olduğunu ve vilâyetlerde büyük beylerin hâkim olduğunu belirtir. Bâbü’ün bahsettiği dördüncü sultan ise Mâlve vilayetinde bulu-

40 *Vekâyî*, c. II, s. 306.

41 *Vekâyî*, c. II, s. 307. İbn Battûta da, bir kısım Hindu’nun dağlarda mesken tutarak bağımsızca hareket ettiğini, hatta eşkıyalık yaptığını belirtir: “Abûher şehrinde çıktık. Sarp dağlarla çevrili bir çölde tam gün yol katedtik. Bu tepelerde Hint gavuru oturmaktadır. Gelen geçene saldırır, eşkıyâlık ederler. (...) Bir kısım Hindu da sarp dağlarda sürekli isyan eder, yol keser”; bkz. Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, çev. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, c. II, s. 603.

42 *Vekâyî*, c. II, s. 307.

nan Sultan Mahmud'dur. Bâbü, bu sülaleye Halcî denildiğini de belirtir. Sultan Mahmud, Rana Sengâ ile yaptığı savaşı kaybetmiş ve otopitesini zayıflamıştı. Beşinci sultan ise, Bengal vilâyetinde bulunan Nusret Şah idi. Bâbü, Nusret Şah'ın babasının seyyidlerden olduğunu ve Sultan Alaaddin lakabını taşıdığını belirtir.⁴³ Bâbü, Bengal'de tevârüs yoluyla saltanatın nâdiren görüldüğünü ifade etmektedir:

“Garip bir âdetdir ki, Bengal'de tevârüsle saltanat çok az olur (...) kim padişahı öldürerek tahta geçme imkânını bulursa, o padişah olur. Emîr ve vezirlerin, sipâhi ve re'ayânın hepsi, ona itaatle boyun eğer. Onu, eski padişahları gibi, padişah tanurlar ve emirlerine itaat ederler. Bengal ahâlisinin sözü şudur: ‘Biz tahtın köleleriyiz, tahta geçen herkese itaat ederiz.’ Nitekim Nusret Şah'ın babası Sultan Alaaddin'den önce, bir Habeşli, padişahı öldürerek tahta geçti ve bir müddet saltanat sürdürdü. Sultan Alaaddin de Habeşliyi öldürmek sûreti ile tahta geçti. Sultan Alaaddin'den sonra tevârüs yolu ile, şimdi oğlu padişah olmuştur.”⁴⁴

Bâbü, Bengal'de padişahların hazine toplaması geleneği ile ilgili ilginç bir âdetten bahsetmektedir:

“Bengal'de bir de şu âdet vardır: Bir kimse padişah oldu mu, onun evvelki padişahların hazinelerini sarf ve harc etmesi çok ayıp ve utanılacak bir şeydir. Padişah olan herkesin yeniden hazine toplaması lazımdır. Hazine toplamak, o ahâlinin nazarında iftihar ve sevinç vesilesidir. Âdetlerinden biri de şudur: Hazine, ahır ve hatta sultanlarının bütün binalarının eskiden beri takarrür ve taayyün etmiş hâsılât ve pergeneleri vardır ve bunlar başka yerlere hiçbir şekilde sarfedilemez.”⁴⁵

Bâbü, Hindistan'da Müslüman olmayan iki sultandan bahsetmektedir. Bunlardan biri Bicânegâr racasıdır. Bâbü, Bicânegâr racası hakkında pek bilgi vermez. Diğerisi ise, Râna Senga'dır.⁴⁶ Bâbü, Hindistan'daki en mühim zaferlerinden birisini Rana Senga ordusuna karşı kazanmıştır.

Bâbü, Hindistan'ın birçok yönden kendileri için “garip bir memleket” olduğunu ifade etmektedir:

“Hindistan birinci, ikinci ve üçüncü iklimdendir. Dördüncü iklim, Hindistan'da yoktur. Garip bir memlekettir. Bizim vilâyetlere nisbetle, başka bir âlemdir. Dağ ve suyu, cengel ve ovası, toprağı ve vilâyeti, hayvan ve nebâtları, ahâlisi ve dili, yağmurunu ve rüzgârı, hepsi tamamen

43 *Vekâyi*, c. II, s. 307.

44 *Vekâyi*, c. II, s. 307-308.

45 *Vekâyi*, c. II, s. 308.

46 *Vekâyi*, c. II, s. 308.

farklıdır. Kâbil'e tâbi sıcak ülkeler, bazı hususlarda Hindistan'a benzerler; bazı hususlarda da benzemezler. Sind suyunu [İndus nehri] geçince, yer ve su, ağaç ve taş, il ve ulus, âdet ve örf tamamen Hindistan'daki gibidir.”⁴⁷

Bâbü, Hindistan vilâyetlerini “fevkalâde safâsız” olarak nitelemek-
te ve Hindistan şehirlerini yeknesak olarak görmektedir:

“Hindistan'ın şehir ve vilâyetleri fevkalâde safâsızdır. Bütün şehir ve arazi birbirinden farksızdır.”⁴⁸

Bâbü'nün Hindistan'da şikâyetçi olduğu konulardan birisi de, yukarıda da geçtiği gibi, bu ülkede akar suların bulunmamasıdır. O, bu şikâyetini eserinin çeşitli kısımlarında tekrar eder ve bu eksikliği gidermek için çeşitli teşebbüslerde bulunur:

“Hindistan'ın büyük bir kusuru, akarsularının bulunmaması olduğuna göre, oturulacak her yerde çarhlar ile akar sular temin ederek, planlı ve muntazam yerler yapılabileceğini daima düşünüyorduk. Agra'ya geldiğimizden birkaç gün sonra, bu maksatla Cûn suyundan geçip, bahçe yapılabilecek yerleri araştırdık. Öyle safâsız ve harap yerlerdi ki, iğrenme ve tikslenme ile oralardan geçtik. (...) Enbeli ağaçları ile sekiz köşeli havuzun bulunduğu bir parça yer ve onlardan sonra büyük havuz ve sahanı yapıldı. Daha sonra, taş binanın önündeki havuz ve köşk yapıldı. Sonra, halvethâne bahçesi ile evleri yapıldı. Ondan sonra hamam yapıldı.”⁴⁹

Bâbü, Hindistan'ın mevsimleri hakkında da bilgi vermektedir. Onun Hindistan'ı anlatım tarzı aynı zamanda İbn Haldun'un *Mukaddime*'sini de çağrıştırmaktadır. İbn Haldun da *Mukaddime*'sinde, Bâbü gibi dağlardan, ovalardan, denizlerden, nehirlerden ve iklimlerden, kısacası insanın tabii çevresiyle ilgili birçok şeyden bahsetmektedir. Bâbü'nün *Mukaddime*'den haberdar olup olmadığını bilmemekle beraber, İbn Haldun'un dünya medeniyeti hakkında verdiği bilgilerin benzerini Bâbü, onun kadar derinlik taşımasa da, o zamanki Hint medeniyeti hakkında vermektedir. Bâbü, Hindistan'ın mevsimlerini ve iklimini şöyle açıklar:

“Bizim taraflarda dört mevsim, Hindistan'da ise üç mevsim vardır. Dört ay yaz, dört ay yağmur mevsimi ve dört ay kışır. Aylarının baş-

47 *Vekâyî*, c. II, s. 309. Bâbü'nün, İskender'in son durağı olan İndus nehrini Hindistan'ın tabii sınırı olarak görmesi ilgi çekicidir.

48 *Vekâyî*, c. II, s. 311.

49 *Vekâyî*, c. II, s. 338-339.

langıcını, Hilal aylarının başlangıcı ile hesaplarlar. Her üç yılda bir ayı yağmur mevsimi aylarına eklerler.”⁵⁰

Hindistan’daki zaman birimlerine de değinen Bâbü’ün bunları İslâmî referanslarla açıklaması ilgi çekicidir:

“Bizim vilâyetlerde, gece ve gündüzü yirmi dörde taksim edip her birine saat, her saati de altmışa taksim edip, her birine dakika demişlerdir. Her gece ve gündüz bin dört yüz kırk dakika oluyor. Dakikanın uzunluğu takriben altı defa Fâtiha sûresini, Bismillâh ile birlikte okuyuncaya kadar ki, bir gece ve gündüzde sekiz bin altı yüz kırk defa Fâtiha sûresi, Bismillah ile birlikte okunabilir. Hintliler ise, gece ve gündüzü altmışa taksim edip her birine *geri*; gece ve gündüzü ayrı ayrı dörde taksim edip, her birine *peher* demişlerdir ki, Farsçası *pâs* oluyor. (...) Bir de her *geriyi* altmışa taksim edip, her birine *pel* demişlerdir. (...) Tecrübe edildi ve bir *pelde* sekiz defa Kulhuvallah sûresi, Bismillah ile birlikte okunabildi ki, gece ve gündüz yirmi sekiz bin sekiz yüz defa Kulhuvallah sûresi, Bismillâh ile birlikte okunabilir.”⁵¹

Bâbü, eserinde abartılı anlatımlarda bulunur. Özellikle Hindistan ile ilgili değerlendirmeleri için bunun sözkonusu olduğu söylenebilir. Överken de, yererken de abartıdan kaçınmaz. Her ne kadar, gâyesinin “vâki olanı anlatmak” olduğunu belirtse de, eserinin bazı kısımlarında -Şeybânî Han örneğinde olduğu gibi- hissiyâtına mağlub olmaktadır. Belki de, Bâbü’ün Semerkand’da tutunamayışı ve Kâbil’deki ailesinden uzun süre ayrı kalması, şartların kendisini Hindistan’a sürükleyişi başlangıçta bu ülkeyi ve halkını ağır bir şekilde eleştirmesine yol açmıştı. Her ne kadar, Hindistan’ın bir kısmını fethetse de, Bâbü’ün aklı hâlâ Semerkand ve çevresinde kalmış görünmektedir. Bâbü, Hindistan’ı ve halkını şöyle tasvir eder:

“Hindistan ahâlîsinin çoğu kâfirdir. Hint halkı kâfire Hindu, der. Hinduların çoğu tenâsühe inanır. İşçiler, ücretliler ve hizmetkârlar hep Hindudur. Bizim vilâyetlerde göçebe halkın kabilelerine göre husûsî adları vardır. Burada da vilâyet ve köylerde oturan halkın kabilelerine göre adları vardır. Her sanat sahibi o sanatı babalarından beri yapmaktadır. Hindistan, letâfeti az olan bir yerdir. Halkında güzellik, iyi muâmele ve terbiye, aralarında münâsebet, zevk ve idrâk, edeb, kerem ve mürüvvet, hüner ve işlerinde usûl ve intizam, kâide ve düzen, iyi ad ve iyi et, üzüm ve kavun ve iyi meyveler, buz, soğuk su, pazarlarında iyi yemek ve iyi ekme, hamam, medrese, mum, meşale ve şamdan, bunlardan hiçbirisi yoktur.”⁵²

50 *Vekâyi*, c. II, s. 327.

51 *Vekâyi*, c. II, s. 327-328.

52 *Vekâyi*, c. II, s. 329.

Bâbü'r'ün Hindûları bu denli eleştirmesinin ardında yatan nedenler, onun Hindu kültürüne olan yabancılığı ile de ilintilidir. Hint kültürü üzerine en etraflı eseri kaleme alan ilk Müslüman düşünür olan Bîrûnî, Arapça olarak kaleme aldığı *Kitâbu Tahkîki Mâ li'l-Hind* adlı eserinde, Hinduların, hangi dinden olurlarsa olsun, yabancı istilâcılardan mümkün olduğu kadar uzak durmaya çalıştıklarını belirtir.⁵³ Bîrûnî, eserine başlarken, Hinduların neredeyse her konuda kendilerinden farklı olduğunu özellikle belirtir. Bîrûnî'ye göre, Müslümanlarla Hindular arasında bu denli farklılığın oluşu, iki toplum arasındaki iletişimsizlikten kaynaklanmaktadır.⁵⁴ Bâbü'r'ün Hindu hayat tarzı karşısındaki “şaşkınlığı”, bir anlamda bu iletişimsizliğin bir sonucudur. Ancak, Babür'ün ilk zamanlardaki şaşkınlığı zamanla büyük ölçüde izâle olmuştur. Bununla birlikte iki kültürü kaynaştırma teşebbüsü, Hindistan'daki dört yıllık kısa saltanatı döneminde değil, torunu Ekber'in (1556-1605) uzun saltanatı döneminde yoğunluk kazanmıştır.

Bâbü'r, Hindistan'da üç şeyden şikâyetçi olduklarını söyler. Bu üç şeyden kurtulmanın yolunu ise hamamlarda bulur:

“Hindistan'ın üç şeyinden mutazarrır idik: Sıcağı, rüzgârı ve tozu. Hamam her üçünün de dâfi'i imiş. Toz ve rüzgâr ise hamamda ne arar! Hamam, sıcak havalarda öyle serin oluyor ki, adam soğuktan üşüyecek dereceye geliyor. Hamamın sıcak havuzunun bulunduğu odayı tamamen taştan yaptılar. Ak taştan yapılmış olan fiskiyeden başka, bütün döşeme ve tavanı Biyâne taşı olan kırmızı taştandı.”⁵⁵

Babür'ün Bağları

Bâbürnâme'deki ifadelerine göre Bâbü'r, Hindistan'da çeşitli bağ ve bahçeler tesis etmiştir. Bağ ve bahçe kültürü Timurî geleneğe önemli bir yere sahiptir. Bâbü'r'ün Timurî kültür ve sanat geleneğine âşinâ olduğu bilinmektedir.⁵⁶ O, eserinde Semerkand'dan söz ederken Timur'un pâyitahtındaki imâret ve bahçelerinden özellikle bahseder:

53 *Alberuni's India*, c. I, s. 19-20.

54 “For the reader must always bear in mind that the Hindus entirely differ from us in every respect, many a subject appearing intricate and obscure which would be perfectly clear if there were more connection between us”; bkz. *Alberuni's India*, c. I, s. 17.

55 *Vekâyî*, c. II, s. 339.

56 Priscilla P. Soucek, “Persian Artists in Mughal India: Influences and Transformations”, *Muqarnas: An Annual on Islamic Art and Architecture*, ed. Oleg Grabar, E.J. Brill, Leiden 1987, c. IV, s. 166.

“Timur Bey Semerkand erkinde, Kök Saray diye meşhur olan, dört katlı, fevkalâde büyük bir köşk yaptırmıştı. Bundan başka,  henin kapısına yakın ve kalenin içinde de cami yaptırmıştır. Bunun taşlarını, ekseriy  Hindistan’dan getirttiği taşçılar işlemiştir. (...) Semerkand’ın şarkında iki bahçe yapmıştır. Biri daha uzakta olan Bağ-ı boldı ve diğerisi de daha yakında bulunan Bağ-ı Dilg ş ’dır. Bağ-ı Dilg ş ’dan Fir ze kapısına kadar bir yol yaptırıp, iki tarafına kavak ağacı diktirmiştir. Dilg ş ’da da büyük bir köşk yaptırmış ve bu köşkte Timur Bey’in Hindistan muharebelerini tasvir etmişlerdir. K hek tepesinin eteğinde (...) Nakş-ı Cihan adında bir bağ yaptırmıştır. (...) Semerkand’ın cen bunda ve kaleye yakın yerde Bağ-ı ınar, Semerkand’ın aşağı tarafında Bağ-ı şimal ve Bağ-ı Behişt vardır.”⁵⁷

Nizâmüddin ş m , *Zafernâme*’de Timur’un Semerkand’da “cennet bahçelerini andıran” bir bağ tesis ettirdiğini belirtir:

“Emir Timur sel met ve sa detle p yitahtına gelip bir müddet böyle vakit geçirdikten sonra 799 senesinde ustaları, mühendisleri topladı, m b rek bir saatte ve günde Emirz de Emirraşah’ın kızı adına m kel-lef ve muhteşem bir köşk yapılmasını emir buyurdu. Köşk yapıldı ve etrafında cennet bahçelerini andıran elma, nar gibi meyved r ağaçlarla müzeyyen bir bağ v cudaya getirildi. Bu bağın ağaçları  ddan, yaprakları z mr ttten / Yeri Mina’dan, toprağı da anberdendir.”⁵⁸

Babür’ n Timur ve Uluğ Bey’in imâret ve bağlarının benzerlerini Hindistan’a taşıdığını gerek *Bâbürnâme*’den, gerekse kızı Gülbeden’in *H m y nn mesi*’nden  renmekteyiz. Babür, Hindistan’ı ihy  etme çabalarının neticesini şöyle açıklamaktadır:

“Böyle safâsız ve intizamsız Hint’te güzel, planlı ve muntazam bahçeler v cudaya geldi. Her köşe makbul emenler ve her emen de m n sib g l ve nergisler ile bezendi.”⁵⁹

Gülbeden, *H m y nn me*’de babasının Agra’daki dünyasına ışık tutmaktadır:

“Agra’da nehrin karşı yakasında binalar v cudaya getirdiler. Taştan yapılmaya halveth neleri ve harem, bağın ara yerinde idi. D vanh nede dahi taştan bir ev yaptırmışlardı. Evin ortasında bir havuz ve evin dört

57 *Vekâyî*, c. I, 48.

58 Nizâmüddin ş m , *Zafernâme*, ev. Necati Lugal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987, s. 203; ayrıca *Zafernâme*’nin önemi için bkz. John E. Woods, “The Rise of Timurid Historiography”, *Journal of Near Eastern Studies*, XLIV/2 (April 1987), s. 85-87.

59 *Vekâyî*, c. II, s. 339.

burcunda dört oda vardı. Nehir kenarında da, her tarafında bir pencere olmak üzere, dört büyük pencereli bir murabba köşk bina ettirdiler. Dhulpur'da da tek bir parça taştan (...) bir havuz yapılmasını emretmişlerdi ve diyorlardı ki havuz yapıldıktan sonra onu şarap ile dolduracağım. Fakat Râna Senga ile yaptıkları muhârebeden evvel şaraptan tevbe ettikleri için mezkûr havuzu limon şerbetiyle doldurtular.”⁶⁰

Bâbü'r'ün öncülük ettiği bağ ve bahçe geleneği diğer Bâbürlü hükümdarlar döneminde de devam etmiştir. Bağlar, Timurî gelenekte, Şâmî'nin de dolaylı olarak işaret ettiği gibi, “cennet bahçeleri” özleminden neş'et etmiştir. Zaten, cennet kelimesinin bir karşılığı da bağ ve bahçedir.⁶¹ Bahçeler, Timurî gelenekte cennete açılan bir kapı olarak algılanırdı.⁶² Katılığı ile tanınan Evrengzîb'in (1658-1707) bile, oğullarına bağların bakımı ile ilgili ayrıntılı mektuplar yazması mânidardır.⁶³

Hindistan'da imâret faaliyetlerine Bâbü'r'ün çevresindeki kişiler de katılır. Bâbü'r, bir anlamda onlara öncülük etmiştir. Bâbü'r'ün ifadelerine bakılırsa Hindistan'daki imâret faaliyeti topyekün bir teşebbüs gibi görünmektedir. Bâbü'r, aşağıdaki paragrafta, Hindistan'daki Kâbil imajına da ışık tutmaktadır:

“Halife, Şeyh Zeyn, Yûnus Ali ve nehir sahilinde yerleşmiş olan herkes muntazam ve güzel planlı bahçeler ve havuzlar yaptılar. Lâhûr ve Dibâlpûr usûlü ile çarh yapıp sular akıttılar. Hintliler böyle planlı ve düzgün yer görmedikleri için, Cûn'un bu tarafındaki güzel binalı yerlere Kâbil adını vermişlerdir.”⁶⁴

Bâbü'r ve Kâbil

Fuat Köprülü'ye göre, Bâbürlülerin temeli “coğrafi vaziyeti Hindistan istilâsı için çok müsâit olan” Kâbil'de atılmıştır.⁶⁵ *Bâbürnâme*'den anlaşıldığı kadarıyla, Kâbil o zamanlar tam anlamıyla bir medeniyet merkezi görünümündedir: Çok kültürlü, birçok dilin konuşulduğu,

60 Gülbeden, *Hümâyunnâme*, s. 128.

61 Hans Wehr, *Arabic-English Dictionary*, ed. J.M. Cowan, New York, 1994, s. 164.

62 Bkz. Dickie, “The Mughal Garden: Gateway to Paradise”, s. 128-137.

63 Krunachandra Jena, *Baburnama and Babur*, Sundeep Prakashan, Delhi 1978, s. 18.

64 *Vekâyî*, c. II, s. 339.

65 Köprülü, “Babur”, s. 181.

tüccarların, ilim adamlarının ve sanatçıların akın ettiği bir medeniyet merkezi. Bâbü'r de Kâbil'i dünyanın merkezi olarak görmektedir:

“Kâbil vilâyeti, dördüncü iklimdendir ve ma‘mûrenin ortasında bulun-
maktadır.”⁶⁶

Bâbü'r'ün, Kâbil'in dördüncü iklimde bulunduğunu belirtmesi, Fars kültüründeki coğrafya algısını çağrıştırmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Bâbü'r'ün ilham kaynağı olan eserlerden birisi de, Firdevsî'nin *Şehnâmesi*'dir. O, Fars kültürüne âşinâ birisidir. Onun zihin dünyasında Türk kültürünün yanında İran kültürünün de önemli yeri vardır. Fars kültüründe dünya, birbirine eşit yedi daireden oluşan yedi bölgeye (*kışver*) taksim edilir ve Fars ülkesi de dördüncü ve merkezî daireye yerleştirilirdi.⁶⁷ Ancak, bu mekân algılayışı sadece Fars kültürüne has değildir. Benzer algılayış şekillerini diğer medeniyet havzalarında da görmek mümkündür.⁶⁸

Bâbü'r, Kâbil'i Molla Muhammed Tâlib Muammâî'nin okuduğu şu beytle tasvir eder:

“Kâbil erkinde şarap iç ve arkası arkasına kadeh devret;
Zira orası hem dağ, hem derya, hem şebir ve hem de sabrâdır.”⁶⁹

Bâbü'r, nasıl ki Araplar başka ırktan olanlara Acem derlerse; Hintliler'in de kendilerinden başkasına “Horasan” dediklerini belirtir. Ona göre, Hindistan ile Horasan arasındaki kara yolu üzerinde iki önemli ticaret merkezi vardır. Bunlardan biri Kâbil, diğeri ise Kandahar'dır. O, Fergana, Türkistan, Semerkand, Buhâra, Belh, Hisar ve Bedahşan'dan gelen kervanların Kâbil'e geldiklerini; Horasan'dan gelen kervanların ise Kandahar'a gittiklerini ifade etmektedir. Eserde, ayrıca Kâbil'e her yıl yedi ile on bin arasında at geldiği belirtilmektedir. Aşağı Hindistan'dan ise Kâbil'e her yıl on ile yirmi bin arasında kervan gelmektedir.⁷⁰ Bâbü'r, Kâbil'in Hindistan'ın asıl pazarı olduğunu yazar. Ayrıca Hindistan'dan Kâbil'e beyaz elbiselik, ham şeker (*kand*) ve baharat geldiğini; Kâbil'de Horasan, Irak, Rum ve Çin mallarının da bulunduğunu belirtir.

66 *Vekâyi*, c. II, s. 138.

67 Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, İstanbul 2003, s. 98.

68 Bkz. Marshall G.S. Hodgson, “In the Center of the Map, Nations See Themselves as the Hub of History”, *Rethinking World History: Essays on Europe, Islam, and World History*, ed. Edmund Burke, Cambridge University Press, 1993, s. 29-34.

69 *Vekâyi*, c. II, s. 139.

70 *Vekâyi*, c. II, s. 139.

Ticaretin yoğun olduğu Kâbil'de Türk, Arap, Afgan, Tacik, Peşâî, Perâcî gibi birçok "kavimden" insanları bulmak mümkündür.⁷¹ Bâbü'r'e göre Kâbil vilâyetinde on bir-on iki dil konuşulmakta idi: Arapça, Farsça, Türkçe, Moğolca, Hintçe, Afganca, Peşâîce, Perâcîce, Geberice, Berekiye ve Lemganca. Bâbü'r'e göre başka hiçbir vilâyette bu derece çeşitli kavmin bulunduğu ve bu kadar farklı dillerin konuşulduğu bilinmemektedir.⁷²

Babür, 1529 yılı başlarında Hâce Kelân'a yazdığı mektupta Hindistan'da işlerin yoluna girmeye başladığını belirtmektedir. Ancak Kâbil'in kavun ve üzümünü özlediğini, içkiye tevbe ettiği için kavun ve üzümü daha fazla aradığını söylemektedir:

"Hindistan işleri de oldukça yoluna girmektedir. (...) O vilâyetlerin letâfetini insan nasıl unuttur! Bilhassa böyle tevbeli olunca, kavun ve üzüm gibi meşrû zevki insan nasıl hatırdan çıkarır! Bugünlerde bir kavun getirmişlerdi; kesip yiyince çok tesir etti. Hemen hemen ağlayacaktım."⁷³

Babür, sonunda Hindistan'da da kavun ve üzüm yetiştirmeye muvaffak olur:

"Belhli bir bostancı, kavun ekmek için burada bırakılmıştı. Birkaç kavun muhafaza etmiş; getirdi. Oldukça iyi kavunlardı. Heşt Behişt bahçesinde bir iki üzüm kütüğü diktirmiştim. Onun da güzel üzümleri olmuştu. Şeyh Güren de bir sepet üzüm göndermişti; fena değildi. Hindistan'da kavun ve üzümün bu kadar yetişmesi çok sevindirdi."⁷⁴

Ashâb-ı Fîl

Bâbü'r, Hindistan'da bulunan hayvanları, kuşları, bitkileri ve çiçekleri ayrıntılı bir şekilde anlatır. Onun bu tasvirleri İbn Battûta'nın tasvirlerini çağrıştırsa da, Bâbü'r'ün tasvirlerinin daha ayrıntılı olduğu âşikârdır. Zira İbn Battûta Hint ülkesinin sadece ağaç ve meyvelerini ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır.⁷⁵ İbn Battûta'da Hint ülkesinin hayvanları ve kuşları ile ilgili ayrı bir bahis bulunmamaktadır. Halbuki Bâbü'r, bu ülkede bulunan birçok hayvanı ayrıntılı şekilde anlatır. O,

71 *Vekâyi*, c. II, s. 142.

72 *Vekâyi*, c. II, s. 142.

73 *Vekâyi*, c. II, s. 406.

74 *Vekâyi*, c. II, s. 429-430.

75 İlginçtir ki, hem İbn Battûta, hem de Bâbü'r Hint ülkesinin meyveleri arasında ilk olarak *anbâyı* [mango] anlatırlar; bkz. *İbn Battûta Seyahatnâme-si*, c. II, s. 599; Bâbü'r, *Vekâyi*, c. II, s. 320-321.

Hindistan'a mahsus hayvanlar arasında öncelikle fili anlatmaktadır. Bâbü, fili tasvir ederken abartılı ifadeler kullanmaktan çekinmez ve filin savaştaki meziyetlerinden bahsetmeyi de ihmal etmez:

“Hindistanlılar ona [file] *hâti* derler ve Kâlpî vilâyetinin serhadlarında bulunur. Ondan yukarı ve şarka doğru gidilince, daha ziyâde yabancı fillere tesadüf edilir. O taraflardan fil yakalayıp getirirler. Kerre ve Mânîk-pûr'da otuz kırk köyün işi fil yakalamaktır. Vergilerini de fil ile öderler. Fil çok büyük cüsseli ve akıllı bir hayvandır. Ne söylense, anlar ve ne emredilirse, yapar. Fiyatı, büyüklüğü ile mütenasıptir ve ölçü ile satarlar. (...) Hindistan'da filin itibarı çok büyüktür. Askerlerinin her kıtasında muhakkak birkaç fil bulunur. Filin bazı meziyetleri vardır. Büyük, derin ve hızlı sulardan, çok yükü kolayca geçer ve bir de dört beş yüz adamın çektiği top arabasını üç dört fil kolayca çekip gider. Fakat boğazı da fazladır; iki katar devenin yemini bir tek fil yer.”⁷⁶

Bâbü'ün sarayına ilticâ eden tarihçilerden olan Hând-Emîr, Timur'un bu ülkeyi istilâsında karşılaştığı en önemli güçlüklerden birisinin düşman ordusundaki filler olduğunu belirtmektedir. Hând-Emîr'e göre, Timur'a karşı koyan Hint ordusunun esas kuvvetini “dev gibi ve çirkin” filler oluşturuyordu. Timur ordusundaki atlar, bu “dağ gibi” filleri görünce paniğe kapıldılar. Timur'un ordusundaki Çağatay kuvvetleri her ne kadar önceki savaşlarda birçok kahramanlık gösterebilirler de, daha önce fillere karşı hiç savaşmadıkları için paniğe kapılıp zaferden ümitlerini kestiler. Hând-Emîr'e göre Timur, filler karşısında bir takım tedbirlere başvurduysa da, bu tedbire gerek kalmadan Timur'a duâları sayesinde ilâhî yardım eli uzandı ve Timur savaştan muzaffer olarak ayrıldı.⁷⁷

Bâbü'nâme'de, Bâbü'ün Râna Senga ile muhârebesinde Hindistanlıların fillerine güvendikleri iddia edilmektedir. Bâbü'ün Râna Senga karşısında zafer kazanması üzerine Şeyh Zeyn tarafından 933/1527 kaleme alınan *Fetihnâme*'de Hinduların filleriyle mağrur oldukları belirtilmektedir. *Fetihnâme*, Hindular'ın Kur'an'daki Fil sûresinde işaret edilen Ebrehe ordusu yani “Ashâb-ı Fil” gibi zelîl olduğunu ifade etmektedir. *Fetihnâme*, diğer fetihnâmeler gibi şaşaalı ve mübâlağalı ifadelerle doludur:

“*Ashâb-ı fil gibi zelîl Hindular fillere mağrûr oldular.*

Hepsi de eccl gecesi gibi, mekrûh ve uğursuz, geceden daha siyah ve yıldızlardan daha çoktular.

⁷⁶ *Vekâyi*, c. II, s. 312.

⁷⁷ Khwandamir, *Habibu's-siyar, Part One: Genghis Khan-Amir Timur*, çev. ed. W.M. Thackston, Harvard University Press, 1994, s. 267.

Hepsi ateş gibi idiler; fakat kinlerinden, duman gibi başlarını mavi semaya kaldırmışlardı.

*Sağdan ve soldan, atlı ve piyâde, binlerce karınca gibi saldırdılar.*⁷⁸

Zîc-i Uluğ Bey

Bâbü, eserinde yalnızca Timur'un değil, Uluğ Bey'in imâretlerinden de bahsetmektedir. *Bâbürnâme*'de yer alan ilgi çekici bilgilerden biri de *Zîc-i Uluğ Bey* ile ilgilidir. Bâbü de, Moğol ve Timurî geleneğe uyarak astronomi ile ilgilenmektedir Bâbü'e göre, Hindistan'da o zaman kullanılan zîc, Uluğ Bey'in zîcine ve diğer zîclere oranla hatalıdır. *Bâbürnâme*'de Uluğ Bey'den önceki astronomi çalışmalarına da değinilmektedir:

“[Uluğ Bey'in] yaptırdığı diğer büyük binalardan biri de, Kûhek tepesinin eteğinde bulunan ve içerisinde zîc yazma âleti olan üç katlı rasathanedir. Uluğ Bey Mirza bu rasat ile *Zîc-i Gûrgânî*'yi yazmıştır ki, dünyada hâlâ bu zîc, diğerlerinden daha fazla kullanılmaktadır. Bundan evvel Hoca Nasîr-i Tûsî'nin, İlhan da dedikleri Hülâgu Han zamanında, Meraga'da zaptettiği *Zîc-i İlhanî* müsta'mel idi. Galiba dünyada yedi-sekizden fazla rasat zaptedilmiştir. Bunlardan biri, Halife Me'mûn'a aittir ve *Zîc-i Me'mûnî*'yi buna göre yazmışlardır. Batlamyus da bir rasat zaptetmiştir. Hindistan'da, Raca Biker Mâcit Hindû zamanında (...) bir rasat zaptetmişlerdir. Hinduların Hindistan'da bugün kullandıkları zîc budur. Bu rasadın zaptından beri 1584 sene geçmiştir. Bu, diğer zîclere göre daha noksandır.”⁷⁹

Bâbü'nün Uluğ Bey zîcini Hindistan'a kazandırıp kazandıramadığını tespit edemediysek de, Ferîdüddin İbrahim ed-Dihlevî tarafından hazırlanan *Zîc-i Şah Cihan*'ın, *Zîc-i Uluğ Bey* temel alınarak düzenlendiğini biliyoruz. Bâbürlüler Devleti'nde, astronomi çalışmalarının özellikle XVII. yüzyılda irtifa kaydettiği bilinmektedir.⁸⁰ Semerkand matematik-astronomi okulunun ortak bir çalışması olan *Zîc-i Uluğ Bey*, Çin'den Avrupa'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada derin izler bırakmıştır.⁸¹

78 *Vekâyî*, c. II, s. 361.

79 *Vekâyî*, c. I, 49.

80 Bkz. David Pingree, “Indian Reception of Muslim Versions of Ptolemaic Astronomy”, *Tradition, Transmission, Transformation: Proceedings of Two Conferences on Pre-Modern Science Held at the University of Oklahoma*, ed. E. Jamil Ragep-Sally P. Ragep-Steven Livesey, E.J. Brill, Leiden 1996, s. 471-485.

81 Bkz. İhsan Fazhoğlu, “Osmanlı Felsefe-Biliminin Arkaplanı”, s. 16-17, 21.

Zengin Diyar: Hindistan

Bâbü, bir yandan Hindistan'ı eleştirirken diğer yandan da bu ülkenin iyi yönleri üzerinde durmayı da ihmal etmez. Bâbü'e göre, Hindistan'ın iyi taraflarından birisi, her zenaat dalında söz sahibi olan pek çok kimsenin bulunuşudur. Bâbü, bu açıdan kendisini Timur'dan daha şanslı görür:

“*Zafernâme*'de Molla Şeref, Timur Bey'in taş mescidi yapılırken, Azerbaycan, Fars, Hindistan ve diğer memleketlerin taşçılarından her gün iki yüz kişinin mescidde çalıştığını ehemmiyetle kaydetmiştir. Benim yapılarımda ise, yalnız Agra'da, yerli taşçılarından her gün altı yüz seksen kişi çalışıyordu. Bir de Agra, Sikri, Biyâne, Dulpûr, Güvâlyâr ve Kûl'de bin dört yüz doksan bir taşçı her gün benim yapılarımda çalışıyordu. Buna kıyasla her sanat ve her meslek mensubu Hindistan'da sayısızdır.”⁸²

Timur'un Azerbaycan, İsfahan, Şam ve Delhi'den çeşitli sanat erbâbını Semerkand'a getirdiğinden W. Blunt da bahsetmektedir.⁸³

Bâbü'nün yaşadığı zamanlarda Hindistan, zenginliği ile şöhret bulmuştu. Bu zenginliğin kaynağı ise Hindistan'ın dış dünya ile olan yoğun ticaret ilişkisiydi.⁸⁴ Bu gerçeğe Bâbü de işaret etmektedir: “Hindistan, memleketleri geniş, ahâlisi ve mahsûlü çok olan bir ülkedir.”⁸⁵

Bâbü'den yaklaşık iki asır önce Delhi'de bulunan İbn Battûta, bu şehrin, Hindistan'ın, “belki de Doğu'daki İslâm şehirlerinin en büyüğü” olabileceğini belirtir.⁸⁶ Bâbü de benzer bir değerlendirmeyi Hindistan için yapar:

“Hindistan'ın iyiliği büyük bir vilâyet olmasıdır. Altın ve akçe bol bulunur. Yağmur mevsimi havaları fevkalâde güzeldir. Bazı günlerde on-

82 *Vekâyî*, c. II, s. 330; ayrıca Şerefü'd-din Ali Yezdi'nin *Zafernâme*'si için bkz. J.E. Woods, “The Rise of Timurid Historiography”, s. 99-106. Woods, Yezdi'nin *Zafernâmesi*'nin asıl kaynağının Şâmi'nin *Zafernâmesi* olduğunu belirtmekte ve Yezdi'nin bazı bölümlerinin Şâmi'nin tekrarından ibaret olduğunu örneklerle göstermektedir.

83 Blunt, *The Golden Road to Samarkand*, s. 144.

84 Marshall G.S. Hodgson, *The Venture of Islam: Conscience and History in a World Civilization*, c. III (*Gunpowder Empires and Modern Times*), The University of Chicago Press, Chicago & London 1977, s. 90.

85 *Vekâyî*, c. II, s. 306.

86 Ross E. Dunn, *İbn Battuta'nın Dünyası*, çev. Yeşim Sezdirmez, Klasik, İstanbul 2004, s. 214.

on beş defa yağar. Yağmur zamanlarında seller teşekkül eder. Hiç su bulunmayan yerlerde nehirler akar. Yağdığı zaman hava çok güzel olur. O derecede ki, itidâl ve letâfetinin eşi yoktur.”⁸⁷

Değerlendirme

Bâbürnâme'ye göre, Bâbü tabiatla içiçe yaşamayı bilen bir zevk adamıydı. Açıkçası o, Doğu siyasî geleneğinde önemli bir yere sahip olan “bezm ü rezm” pratiğine bağlı bir sultandı. Safâ zamanı safâ süren, gazâ zamanı da gazâdan imtinâ etmeyen bir sultan olan Bâbü'ün Hindistan algılayışı da bu gelenekten izler taşımaktadır. Hindistan ile ilgili şikâyetleri çoğunlukla estetik ağırlıklıdır. Bir yandan bu ülkenin “safâsızlığından” dem vuran Bâbü, diğer yandan buradaki mücadeleyi terk etmeyerek “Gâzî” ünvanı alır.⁸⁸ Bâbü'ün geride, ne Büyük İskender'in Bâbil'i, ne de Timur'un Semerkand'ı gibi bir şehri vardı. Onunla birlikte Timurlu hânedanı Doğu'ya, yani Hindistan'a doğru yeni bir maceraya atılmak durumundaydı.⁸⁹ Kısacası o, Hindistan gurbetinde bir devlet inşa eden sultan olarak tarihe geçmiş ve bu gurbetin hikâyesini de bizzat kendisi kaleme almıştır.

87 *Vekâyî*, c. II, s. 330.

88 *Vekâyî*, c. II, s. 369.

89 Bâbürlülere'in medeniyet tarihi açısından önemini Davutoğlu şöyle açıklamaktadır: “Moğol tasfiyesinin izleri üzerinde yükselen Timur ve Babür devletleri [kadim medeniyet havzaları arasındaki] bu etkileşim hattının Hind'den Anadolu'ya kadar uzanmasına zemin hazırlamışlardır. Medeniyetlerarası etkileşimin yeni merkezi olarak yükselen Semerkand altın dönemini bu zemin üzerinde yaşamıştır. Semerkand'ın etkisini kaybetmesinden sonra bu misyonun Doğudaki temsilciliğini Bâbürlüler döneminde Delhi ve Agra üstlenecektir”; bkz. Ahmet Davutoğlu, “Tarih İdraki Oluşumunda Metodolojinin Rolü: Medeniyetlerarası Etkileşim Açısından Dünya Tarihi ve Osmanlı”, *Divân, İlmî Araştırmalar*, sy. 7 (1999/2), s. 47.